

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ СПРИЯННЯ ТРУДОВІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ

Соціально-економічна ситуація, яка склалася сьогодні в Україні, вимагає нових підходів до підвищення ефективності використання трудового потенціалу осіб з обмеженими фізичними можливостями. На жаль, поки що в Україні проблемам трудової реабілітації осіб з особливими потребами не приділяється достатньої уваги. Основною причиною такого стану є стереотип пасивного інваліда, що склався в суспільстві. Такий підхід зумовив обмеженість соціальної політики держави наданням допомоги та здійсненням благодійницької діяльності.

Дослідженню питань трудової мотивації, трудових відносин, зайнятості, професійного навчання населення, присвячені праці таких відомих вчених: С.І. Бандура, Д.П. Богині, І.К. Бондар, О.А. Бугуцького, І.Ф. Гнибіденка, О.А. Грішнєвої, В.М. Данюка, А.М. Колота, Г.І. Купалової, В.І. Куценко, О.Й. Леська, Е.М. Лібанової, В.М. Петюха, М.В. Семикіної та інших.

Проте питання пошуку соціально-економічних важелів активізації трудової реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями в сучасних умовах побудови соціально орієнтованої ринкової економіки все ще залишаються нерозв'язаними. Актуальність і недостатня вивченість вказаних проблем, визначили вибір теми даної статті.

Ринкова трансформація економіки України вимагає зміщення напрямків державної політики від функцій опіки і соціального захисту в площину соціальної, трудової і професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями. Поділяємо позицію А. Шевцова в тому, що в суспільстві має відбутись „зміна парадигми соціальної політики і розбудова її в рамках соціальної моделі інвалідності” [1, с. 143]. Разом з тим, на нашу думку, слід розглядати активну соціальну інтеграцію осіб з особливими потребами, насамперед через

трудова і професійна реабілітація. Ринкові перетворення економіки України обумовлюють зростання трудової мотивації громадян з особливими потребами. Це, передусім, економічні чинники, зумовлені низьким розміром пенсій та допомоги по інвалідності. За статистичними даними середній розмір місячної пенсії за інвалідністю станом на 1.01.2004 р. становив для інвалідів I групи 166,2 грн. [2, с. 430], тобто трохи більше половини прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб. Очевидно, що за таких умов робота для інваліда є необхідною з точки його матеріального забезпечення.

Водночас, звернення до статистики свідчить, що лише 13% загальної кількості зареєстрованих працездатних дорослих інвалідів охоплені трудовою діяльністю. Основними причинами низького рівня трудової зайнятості інвалідів в Україні є соціально-економічні умови, високий рівень безробіття серед здорових громадян, відсутність фінансового забезпечення заходів щодо створення робочих місць для працевлаштування інвалідів, недосконалість законодавчої бази.

Наприклад, серйозною законодавчою недоробкою щодо працевлаштування інвалідів є те, що вони не можуть одержати статус безробітного. Тому державні центри зайнятості не мають правової можливості для підвищення рівня професійної кваліфікації інвалідів, їх перенавчання, надання кредитів для ведення власного бізнесу. Разом з тим, за нашими оцінками, близько 20% інвалідів у Кіровоградській області готові займатись надомною працею за умови надання їм коштів на придбання засобів праці – швейних машин, інструментів, засобів для ремонту взуття, одягу, парасольок, годинників тощо. За умови отримання стартового капіталу 22-25% інвалідів, які проживають у сільській місцевості, бажають працювати у сфері побутового обслуговування населення, а також займатись бджільництвом, квітникарством, садівництвом. На нашу думку, доцільно було б створювати в регіональних центрах зайнятості спеціальні структурні підрозділи (відділи), які б займалися реєстрацією осіб з обмеженими можливостями, які бажають працювати, здійснювали пошук підходящої роботи для них, проводили роботу щодо перепідготовки та підвищення кваліфікації інвалідів, надавали допомогу в отриманні кредиту для відкриття власної справи.

Удосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення індивідуальної трудової діяльності осіб з особливими потребами, зокрема спрощення порядку реєстрації малих підприємств для інвалідів, надання пільг з оподаткування, забезпечення замовлення на виготовлення продукції також сприятиме залученню інвалідів до організації власної справи.

Існують недоліки і в організації виробничо-господарчої діяльності функціонуючих спеціалізованих підприємств інвалідів. Як свідчить практика, участь таких підприємств у тендерах із закупівлі товарів, робіт і послуг, у більшості випадків не дають бажаного результату. В цих умовах за одержанням замовлень підприємства інвалідів змушені звертатись до підприємців-оптовиків, які використовуючи працю інвалідів, отримують значні прибутки у той час, коли самі спеціалізовані підприємства від такого співробітництва мають невеликий зиск [3, с. 45]. Виходячи з цього, для забезпечення можливостей отримання підприємствами й організаціями громадських організацій інвалідів державних замовлень із закупівлі товарів робіт, послуг за державні кошти, необхідно законодавчо закріпити застосування преференційної поправки до ціни тендерної пропозиції, поданої підприємствами, які у повному обсязі виконують встановлені для них нормативи з працевлаштування інвалідів.

Перешкоджає трудовій реабілітації інвалідів також застосування переважно адміністративних методів стимулювання роботодавців до створення робочих місць для інвалідів на звичайних (не інвалідних) підприємствах. Як відомо, Законом України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” передбачено встановлення нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів у розмірі 4% загальної чисельності штатних працівників підприємства будь-якої форми власності (при чисельності 15-25 осіб на одне робоче місце). Цим же законом передбачено обов’язкові штрафні санкції для підприємств, які не виконали норматив працевлаштування інвалідів. На практиці, більшості роботодавців виявляється вигідніше сплатити штраф, ніж витратити кошти на організацію робочих місць для інвалідів. На нашу думку, для роботодавців було б доцільно застосовувати економічні стимули, наприклад, надання позик для

організації спеціалізованих робочих місць для інвалідів, звільнення від місцевих податків і зборів тощо.

Особливу увагу слід звернути на адаптацію людей з обмеженими можливостями до життя в сучасному інформаційному суспільстві. Для реалізації людського потенціалу інвалідів, їх трудової та соціальної реабілітації в цих умовах відкриваються нові можливості через отримання освіти, професійної підготовки та працевлаштування. Велику роль тут має відіграти дистанційна форма освіти, яка передбачає спілкування викладача і студента в інтерактивному режимі. На жаль, поки що в Україні процес розвитку дистанційного навчання стримується, насамперед, через відсутність необхідного матеріально-технічного забезпечення, дефіцит комп'ютерної техніки, обмежені можливості зв'язку.

Таким чином, такі соціально-економічні важелі, як удосконалення механізму стимулювання роботодавців по створенню робочих місць для інвалідів, надання пільг з оподаткування індивідуальної трудової діяльності осіб з обмеженими можливостями, забезпечення замовлення на виготовлення їх продукції будуть реально сприяти трудовій реабілітації інвалідів в Україні. *Перспективами подальших розвідок* у напрямку пошуку важелів активізації трудової реабілітації інвалідів має бути всебічне дослідження особливостей мотивації трудової реабілітації інвалідів, створення ефективної системи стимулювання професійної і трудової реабілітації на макроекономічному, регіональному та мікроекономічному рівнях.

Література

1. Шевцов А.Г. Сучасна державна соціальна політика щодо громадян з інвалідністю // Наше гасло. – 2004. – № 1-3. – С. 141-143.
2. Статистичний щорічник України за 2003 рік. – К.: Вид-во „Консультант”, 2004. – 632 с.
3. Кобець В. Трудова реабілітація інвалідів: потрібні увага та розуміння // Охорона праці. – 2003. – № 4. – С. 44-46.